

900 üncü Yıl Dönümü

(1040 - 1940)

İSTANBUL
Arkadaş Basımevi
1940

www.atsizcilar.com

Geçen yıl Japonlar kuruluşlarının 2600 üncü, bu yıl da Portekizliler 800 üncü yıl dönümünü kutluladılar. On dokuzuncu asra kadar kendi adalarında, kendi kendilerine, belirsiz ve silik bir hayat yaşayan Japonların 2600 yılında epeyce masal olsa bile tarihin gözü önünde kurulan, bütün hayatı tarihçe bilinen Portekiz'in 800 yılı büyük bir hakikattir.

Japonlar bugün dünyanın en büyük devletlerinden biri oldukları, sırasıyla 1895 te Çinlileri, 1904–1905 te Rusları, 1914 te Almanları, 1932 de yine Çinlileri, 1937–1939 da üçüncü defa Çinlileri yenip zaferlerden doğan bir imparatorluk kurdukları için kuruluşlarının 2800 üncü yıl dönümünde bayram yapmak haklarıdır.

Fakat ya küçücük Portekiz? Bütün tarihinde büyük fütuhatı olmayan, şanlı zaferler kazanamayan, birinci sınıf bir şair yetiştiremeyen ve en büyük başarısı topsuz, tüfeksiz insanların ülkelerini alarak kısa ömürlü bir sömürge imparatorluğu kurmak olan Portekiz hangi hakla 800 yılın sevincini duyuyor?

Duyuyor. Çünkü geleceğe geçmişin hız verdiğini, toprak üstündeki ağacı nasıl toprak altındaki kök yaşatıyorsa yaşayan milletin de ölmüş maziden gıdalandığmı biliyor. Hiç şüphemiz olmasın: Portekiz, bugünkü çelimsiz varlığıyla yarın için büyük rüyalar görüyor. Yeni ve Fatih Vaskodögamaların arkasında yine Brezilyaya ve Hindistan'a uzanmayı istiyor. Güçsüz ve beceriksiz olduğu için bugünlük yalnız gönlünde sakladığı bu isteği gerçekleştirmek üzere, bunu gerçekleştirecek denizciler ve kahramanlar yetiştirmek düşüncesiyle çocuklarına 800 yılın destanını anlatıyor. Portekiz yarın daha büyük olmak için dün kendisinde bir takım büyüklükler olduğu kuruntusuna düşüyor. Portekizliler bugün ancak:

Lizbonu görmeyen güzel şey görmemiştir

diye türkü söyleyebiliyorlar. Fakat 800 yıllık Portekiz devlet ve milletinin yüreğinde daha büyük ve asil ümitler yaşıyor. Bu ümit şanlı zaferlerle kazanılmış geniş toprakları ile, fatihleri, şairleri ve bilginleri ile, belki bir gün kurulacak olan büyük Portekizin rüyasıdır.

Her millet yarınını sağlamlamak için bir takım yıl dönümleri yapar. Devletin kuruluşu, büyük bir zafer, istiklâlin kazanılışı, millî birliğin elde edilmesi gibi günler bütün milletçe bayram sayılır. Milletler, geleceklerine daha güçlü ve inançlı bakmak için bugünleri çocuklarına öğretirler. Geçmişine inanla bakarak büyüyen her çocuk o milletin iyi bir oğludur. Bir milletin eski çağlarında yurt ve şeref için ölmüş olanların çokluğu, ileride de böyle ölüler olacağının bir müjdecisidir. Geçmiş zaferler gelecek zaferlerin anası olduğu gibi...

Geçen yıl, kutlamamız gereken büyük bir kahramanlığın 1300 üncü yıl dönümü idi: Kahraman ***Kür Şad***'ımız ve 40 arkadaşı Türk istiklâli uğrunda canlarını vermişlerdi. İçinde bulunduğumuz yıl ise Türkiyenin kuruluşunun 900 üncü yıl dönümüne rastlıyor. 2500 yıllık tarihi olan Türk milletinin batıda kurduğu devletin 900 üncü yılı...

Bu devlet 900 yıl önce nasıl kuruldu? Nerede kuruldu? Onu kuranlar kimlerdi? Bu destanı gözden geçirelim:

On birinci asrın başlarında anayurt olan Türkistan da Türk hâkimiyetini ve devletini temsil eden Karahanlılar devleti vardı. Onların doğu bölgesinde artık küçülmüş ve siyasî ehemmiyetini kaybetmiş kâfir Uygurlar yaşıyor ve din ayrılığı iki türlü Türkü birbirine düşman ettiği için şiddetle çarpışıyorlardı. Cenupta, Afganistan da ise üçüncü bir Türk devleti bulunuyordu: Gazneliler imparatorluğu. Bir yandan İran ve Horasanı, bir yandan şimalî Hindistan'ı eline geçirmiş olan ve müslümanlığın yayılması için puta tapan Hintlilerle boyuna gaza yapan bu Türk devleti nüfus, servet, ordu bakımından ötekilerden

üstündü. İşte on birinci asrın başında Türk dünyası bu durumda iken ortaya yeni bir kuvvet çıktı: Selçük Oğulları...

Selçük Beğ, Karahanlılar devletinde bir subaşı yani kumandandı. Rivayetlere göre hükümetle arası açıldığı için kendi Oğuzlarını toplayarak Harzem yakınlarına geldi. An'aneler, Selçük Sübaşının yedinci göbek babası olarak bir Kutlu Han'dan bahsediyorlar. Bu Kutlu Han kimdir? Gök Türk kağanı ***İlteriş Kutluk*** Kağan mı? Yoksa tarihî değil de ancak an'anevî bir şahsiyet midir? Buralarını bilmiyoruz. Bildiğimiz şu ki Selçük Sübaşının babası *Yakak* (= Dakak) ti ve Oğuzların Kınık boyundandı. Sınırdaş oldukları için aralarında rekabet bulunan Karahanlılarla Gazneliler birbirlerine karşı Oğuzları kullanmak istiyorlardı.

Selçük Beğ 107 yaşında öldüğü zaman belli başlı ***Mikâil Yabgu, Arslan Yabgu, Musa Yabgu*** adında üç oğul bırakmıştı. Bu oğulların taşıdığı «yabgu» unvanı da gösteriyor ki Selçük ailesi eski ve asil bir hükümdar soyundandır. ***Mikâil Yabgu,*** galiba babasından önce ölmüş ve ***Çağrı Beğ'le Tuğrul Beğ*** adında iki kahraman oğul bırakmıştı. Bundan dolayı ***Selçük*** ölünce ailenin reisliği ***Arslan Yabgu'ya*** geçti. Oğuzlar, Selçük Oğullarını baş tanımakla beraber henüz tam manâsıyla müşterek ve pilânlı bir hareketleri yoktu.

1015–1020 arasında, en yiğitleri ve atılganları olan ***Çağrı Beğ*** savaşa çıktı. İslâm ülkesine saldıran Rumlarla çarpışmak için kendi buyruğundaki Oğuzları alarak Anadoluya yöneldi. Fakat bu yol Gazneliler imparatorluğu topraklarından geçiyordu. Büyük padişah ***Gazneli Sultan Mahmud,*** bunların yollarını kesmesi için kumandanlarından ***Arslan Câzib'e*** buyruk verdi. Oğuzların yolunu kesmek ne mümkün? Uzun saçlı, çok çevik ve ok atmakta eşsiz olan Oğuzlar (tıpkı eski Gök Türkler ve Kunlar gibi) daha ilk adımda düşmanlarına öyle bir korku saldılar ki Vanda ki Vasporagan Ermeni devletinin reisi ülkesini Bizansa satarak bütün tebeasıyla Sivas'a kaçtı.

Oğuzların durumu ***Gazneli Mahmud'u*** ürkütüyordu. ***Arslan Câzib'in*** gözü önünde Oğuzlar Horasandan geçip Anadoluya kadar gelmişler, her yeri yağma edip ortalığa korku saçtıktan sonra dönmüşlerdi.

Gazneli Mahmud hileye saptı: Oğuzların başı ***Ardan Yabgu*** bir ziyafette yakalanarak *Kâlincar* kalesine tıkıldı. Adamlarından bir takımının boyuna kale yakınlarında dolaşarak onu kaçırmak istemelerine rağmen kaçamayarak ölünceye kadar orada kaldı. Ölürken Selçük Oğullarına ve Oğuzlara bu yalancı Gaznelilerin devletini yıkmak vasiyetini bırakmıştı.

Fakat Oğuzlar, reisleri yakalanmakla baş eğeceğe benzemiyorlardı. Şimdi onları ***Arslan Yabgu'nun*** küçük kardeşi ***Musa Yabgu*** ile ***Çağrı Beğ*** ve ***Tuğrul Beğ*** idare ediyor; ***Yağmur Beğ, Kızıl Beğ, Buğa Beğ, Göktaş Beğ, Nasıklı Beğ*** adındaki Oğuz beğleri ise Azerbaycan ve doğu Anadoludaki akınlarıyla kurulacak Türkiyenin temellerini atıyorlardı. ***Gazneli Mahmud*** Oğuz işini bitirmek üzere 1028 de üzerlerine yürüdü. Onları yenip dağıttı. Fakat Oğuzlar, budandıkça büyüyen ağaçlar gibi her kırgından sonra biraz daha güçlü ve korkunç oluyorlardı.

1030 da ***Gazneli Mahmud*** öldüğü zaman oğlu ***Mes'ud,*** kardeşi ***Mehmed'i****n* elinden tahtını Oğuzların yardımı ile alabildi. ***Yağmur, Kızıl, Göktaş, Buğa*** Beğler ***Mes'ud*** **un** ordusunda çarpıştılar. Fakat ***Mes'ud*** da Oğuzların ne korkunç bir kuvvet, olduğunu anlamıştı. Büyük bir kahraman olmasına rağmen Oğuz beğlerinden çekiniyordu. Kumandanlarından ***Taş Beğ'e*** buyruk vererek 16 Türkmen beğini idam ettirdi. Bunların arasında ***Yağmur Beğ*** de vardı.

Türkmenler hiçbir şeyden yılmıyorlardı. Ayaklandılar. Öç almak için Horasana akma ve yağmaya başladılar. Çarpışmaların birinde Gaznelilerin kumandanı Taş Bey Türkmenler tarafından tutulup parçalandı (1036).

Bu sıralarda İsfahan hükümdarı ***Alâüddevle*** Azerbaycanda ki Türkmen beğlerine haberler yollayarak tımar vereceğim diye onları kandırıyor, yanına getirmeye uğraşıyordu. Fakat Acem olduğu için samimî değildi, ikiyüzlü bir siyaset kullanıyordu. Çünkü o «Rey» şehrini Gaznelilerden almak istiyor, Gaznelilerin hâkimiyetini tanımak şartıyla «Rey» şehrine sahip olabilmek için dalavereler çeviriyor, bir yandan da Türkmenleri çağırıp yardımlarından istifade etmek istiyordu. Türkmen beğlerinden yalnız ***Kızıl Beğ*** 1500 çadır halkı ile geldi. Biraz sonra ***Alâüddevle*** onu hapsettirdi. Türkmenler bir yol daha, başsız kalmakla bir şey kaybetmediklerini ispat ettiler: İhtilâl o kadar sert oldu ki ***Kızıl Beğ'i*** serbest bırakmaya mecbur oldular.

Türkmenler Azerbaycanda toplanıyorlardı. Kendilerini ve hayvanlarını yaşatacak yerden başka bir şey istemiyorlardı. Fakat haklarına dokunulursa pek yaman oluyorlardı. 1038 de yine kızdırılıp kılıca sarılan Türkmenler Meraga'yı aldılar. Bu sefer şehrin yardımına gelenler onlarla ilk defa karşılaşacak olan bit milletti: Kürtler. Fakat Türkmenlerle boy ölçüşmek kabil mi? Hezbânî Kürtleri bir vuruşta yok edildiler. Bunun üzerine bütün çevrelerdeki Kürtler baş eğdi. Türkmen hareketi yavaş yavaş büyüdü. Azerbaycanda, Irak-ı Acemde, Horasanda faaliyette bulunuyorlardı. Hattâ Musul önüne kadar gelip orada karşılarına çıkan Kürtlerle Arapları tepelediler.

1035 ten itibaren Gaznelilerle Selçüklüler arasında bir sıra savaşlar başladı. Birinciler, imparatorluklarının yüceliğini korumak, ikinciler yaşamak için vuruşuyorlardı. Türkü ancak Türk yener.

1037 de ***Çağrı Beğ*** Merv'de, ***Tuğrul Beğ*** Sirahs'ta, ***Sultan Mes'ud*** *un* yüksek hâkimiyetini tanımak şartıyla, kendi adlarına hutbe okuttular. Bu yarını müstakil olmak, bir türlü dominyon haline girmek demekti. ***Sultan Mes'ud*** la ***Selçük Oğulları*** anlaşabilselerdi, birlik olsalardı, pek büyük bir kuvvet doğacaktı. Fakat uzağı iyi göremeyenlerin kışkırtmalarıyla araları açıldı. ***Sultan Mes'ud*** büyük ordusuyla Türkmenlerin üzerine yürüdü. Bu orduda Türklerden başka Hintliler, Afganlılar, Acemler, Araplar da vardı. Sarhoş filler ise taarruz kabiliyetlerini fevkalâde arttırıyordu. Türkmenler çok çabuk hareket eden hafif süvariler olduğu için çekiliyorlar, Gaznelilerin ordusunu yorup hırpalıyorlardı. Kunlar gibi... 25 Mayıs 1040 ta olan Dendânikan meydan savaşı neticeyi halletti. ***Sultan Mes'ud*** ordusundaki Türklerden bir takımı ela Türkmenlere geçmişti. Ağır pusatlarına, sarhoş fillerine rağmen Gazneliler ordusu darmadağın oldu. ***Sultan Mes'ud,*** bir kahraman pehlivan olmasaydı Türkmenlerin eline düşecekti.

Artık Gaznelilerin yüksek hâkimiyeti yoktu. Horasan Gaznelilerin elinden kat'î olarak çıkmış ve orada Batı Türkeli yani Türkiye kurulmuştu. Padişahlığa üç namzet vardı: ***Selçük'ün*** oğlu ***Musa Yabgu*** ile torunları ***Çağrı*** **ve** ***Tuğrul Beğler.*** Onlar bunun için kendi aralarında sızıltıya meydan vermediler. Hepsi değerli kimselerdi. ***Çağrı Beğ*** hepsinden yiğitti. Fakat ***Tuğrul*** **Beğ'in** düşünüşünde daha doğruluk vardı. ***Tuğrul Beğ'i*** Sultan seçtiler. En gençleri olan ***Tuğrul Beğ'in*** seçilmesinde belki de, çocuğu olmadığı için ömrünce sıkıntı çeken bir kardeşi, bir yeğeni avundurmayı istemek gibi yiğitçe bir düşünce de vardı. ***Tuğrul Beğ*** adına hutbe okundu. Arlık Gaznelilerin de, Karahanlıların da yıldızı kararmıştı.

Batı Türkleri devletinin, yani Türkiyenin ilk padişahı olan ***Tuğrul Beğ*** (1049–1063) tarihin en büyük kahramanlarından ve kurucularından biridir. Eserle hüküm vermek doğru ise, işte onun eseri olan Türkiye hâlâ dimdik duruyor. ***Tuğrul Beğ*** 1043 te Rey şehrine geldi. Orada Selçük hanedanı bejlerinin her birine buyruklar vererek her birinin nereleri zaptedeceğini tayin etti. Bu beğler pek az istisna ile aldıkları buyrukları yerlerine getirdiler. Oğuz ve Bizans orduları arasındaki ilk büyük çarpışma 1043 de Erzurum yakınında Pasin ovasında oldu. Bütün gün süren savaştan sonra Rum ordusu yok, kumandanı Liparit de tutsak edildi. Bizans imparatoru, *Liparit'i* kurtarmak için 'fidye gönderdi ise de ***Tuğrul Beğ*** fidyeyi kabul etmeyerek *Liparit'i* salıvermekle karşılık verdi.

1049–1050 de Selçük beğleri arasında iç savaşlar oldu.

İnal Beğ, Tuğrul* Beğ'le** çarpıştı. Bu işler Bizansa fırsat verdi. 1054 te ***Tuğrul Beğ ordularının başında doğu Anadoluya girdi. Rumlara gözdağı verip döndü. 1055 te halifenin çağırışı üzerine Bağdada gitti. Burada dargın Selçük beğleri barıştılar. Bağdada geliş, Türklerin bütün İslâm dünyasının hâkimiyetini elde ettiklerini gösteriyordu.

Çağrı Beğ'in oğlu olup Horasan valiliğinde bulunan ***Alp Arslan,*** amcası ***Tuğrul Beğ'in*** ölümü üzerine Türkiye padişahı oldu (1083–1072). O da Türk tarihinin mertlik heykellerinden birisi idi.

Kutlamış Beğ, Alp Arslan'ın padişahlığını tanımadı. Çarpıştılar. Savaş, ***Kutlamış'ın*** ölümü ile bitti. Kardeşi ve oğlu tutsak edildiyse de ***Alp Arslan*** bunları bağışlayarak yine Anadolu gazasına memur etti.

Alp Arslan 1064 te ordusuyla Horasandan yürüyerek Azerbaycan'a vardı. Orada, öteki Selçük beğleri yanına geldiler. Van gölü çevresindeki kaleleri alarak Gürcüleri tepelemek üzere Gürcistan'a çıktılar. Gürcü kiralı haraç vermeği kabul etti. Bundan sonra iki yıl kadar, ***Alp Arslan*** iç işlerle uğraşırken beğler Anadolu gazalarına devam ediyorlardı. Türkistan'ın Karahanlı hakanı ***Böri Tegin Tamgaç*** Hanın oğullarından biri de babasıyla bozuştuğundan pek çok Türkistan Türkü ile ***Alp Arslan'ın*** buyruğuna girmiş ve gazalara iştirake başlamıştı.

Türk beğlerinin, Anadoluya saldırışı pek korkunç oluyor, önlerine ne çıkarsa silip süpürüyorlardı. Hele ***Afşin Beğ*** hepsinden daha yamandı. Bir münakaşada kendi üstü olan ***Gümüş Tegin'i*** öldürdüğünden suçunu ***Alp Arslan'a*** bağışlatmak için pek katı çarpışıyor, tuttuğunu koparıyordu.

Bizans imparatoriçesi, böyle giderse Türklerin Bizansı yıkacağından korkarak iş başına muktedir bir er getirmeği düşündü. ***Romen Diyojen'i*** imparatorluğa getirerek kendisiyle evlendi. İyi bir kumandan olan ***Romen Diyojen, Alp Arslan'ı*** gafil avlayarak bir sevkülceyş baskını yapabildiyse de tabiye sahasında **Alp *Arslan*** üstünlüğünü göstererek Bizans'ın sayıca çok üstün ordusunu Malazgirt meydan savaşında bitirip imparatoru da tutsak etti (28 ağustos 1071). Bu savaşın kazanılmasındaki en ön sebeplerden biri de, Bizans'ın türlü milletlerden katışık olan ordusundaki Oğuz ve Peçenek Türklerinin, topyekûn ***Alp Arslan*** tarafına geçmeleri yani Türklerdeki millî şuurun uyanıklığıdır. Bir dönüm noktası olan bu meydan savaşı Anadolu'yu Türklere açtı. Bu zafer bütün dünyada öyle bir akis bıraktı ki Avrupalılar telâşlandılar ve Papa ***Yedinci Greguvar*** bu zaferden iki buçuk yıl sonra bütün Avrupayı Türkler aleyhine ayaklandırmaya teşebbüs etti.

Malazgirt savaşından sonra ***Alp Arslan*** Orta Asya'ya karşı yürüyüş için hazırlıklara başladı. Yolda, kendisine tâbi iken isyan edip yakalanan ve ölüme mahkûm edilen ***Yusuf*** adında bir beğin düello teklifini kabul edip ayağı takılarak yere düştüğü için şehit oldu (1072).

Türkiyenin üçüncü padişahı ***Sultan Melikşah*** (1072–1092), babasının yerine tahta geçtiği zaman ilk önce amcası ***Kavurt Beğ'in*** isyanı ile karşılaştı. Arasıra olan bu isyanlar, iç savaşlar büyük istilâyı durduramıyordu. Netekim ***İsak Komnen*** kumandasında gelen büyük Bizans ordusu Kayseri yakınlarında Türklerle çarpışıp yenildiği gibi ***İsak Komnen*** de tutsak düştü.

1073 te Türk orduları Orta Anadolu şehirlerini almaya başladılar. Bu ilerleyişi ***Kutlamış'ın*** oğulları idare ediyordu. Babalarının, padişahlık davası yüzünden ***Tuğrul* Beğe** ve ***Alp Arslan'a*** aykırılık ve isyanları gibi bunlar da ***Melikşah'a*** karşı isyana hazırlanıyorlardı. Fakat Bağdat halifesi araya girerek bunun önüne geçti. Bunun neticesinde *Kutlamış'ın* oğulları Anadolunun fethine memur edilerek bu ülkenin sultanlığına tayin olundular ve ***Melikşah'tan*** bu bapta menşur aldılar.

Türklere karşı Rum kumandanları birlik olarak karşı koyamıyorlar, bazan Türkleri birbirlerine karşı yardıma çağırıyorlardı. Bu yardımlar dolayısıyla Türkler hem Bizanslıları kırıyor, hem para alıyor, hem de Bizans işlerine karışmış oluyorlardı. Gerçi Türkler de arasıra kendi aralarında çarpışıyorlar, fakat

Bizanslıları yardıma çağırmıyorlardı. Netekim bir aralık, Anadolu'yu fethetmekte olan ***Kutlamış*** oğulları birbirleriyle bozuştular. ***Süleyman'la Mansur'un*** arası açıldı. ***Süleyman, Mansur'u Sultan Melikşah'a*** şikâyet etti. ***Melikşah*** da Anadoluya ***Porsuk Beğ*** kumandasında bir ordu gönderdi. İki ordunun çarpışması bir netice vermeyince ***Porsuk'la, Mansur*** teke tek dövüştüler. ***Porsuk*** hile ile ***Mansur'u*** öldürdü. Bu suretle ***Gazi Süleyman Beğ*** Anadolu sultanı oldu.

Günümüzün durumu ile ölçerek söylemek gerekirse durum şöyle idi: Büyük Selçük imparatorluğu Horasan, Kirman, Suriye ve Anadolu kırallıklarına ayrılmıştı. Bunlardan Horasan kıralları öteki üçüne hâkim olup aynı zamanda imparatordular. ***Gazi Süleyman*** Beğ de Anadolu kiralı olup imparator ***Melikşah'a*** tâbiydi.

Gazi Süleyman Beğ sistemli istilâ siyasetine devam ederek kale ve şehirleri birer birer alıyor, bir yandan da birbirini yiyen Bizans imparator ve cenerallarının yardım teklifleri dolayısıyla Bizans'ın iç işlerine karışıyordu.

1079–1080 yıllarında Türk istilâsı Adalardenizi ile Akdeniz'e, bir yandan da Karadeniz'e dayanmıştı. Bu sırada Rum cenerallarından ***Nikefor Melisenos*** kendisini imparator ilân e-dip *Süleyman* Beğden yardım istedi. Yardıma gelen *Süleyman* Beğ İznik yakınındaki savaşta Bizans ordusunu darmadağın ettikten sonra ***Nikefor Melisenos'u*** da kovarak İznik'i kendi ülkesine ekleyip payitaht yaptı. Biraz sonra ***Gazi Süleyman*** Beğ Üsküdar ve Kadıköyünün bulunduğu yere gelerek uzaktan Bizansı gördü, burada bir gümrük dairesi kurarak gelip geçen gemilerden vergi almaya başladı. Devletin Horasanda kuruluşundan 40 yıl sonra ordular Akdenize ve Boğaza dayanmıştı. Hem de bu geçici bir istilâ değil, temelli bir yerleşme, bir yurt kurma idi. Bütün tarihte bunun ikinci bir örneği yoktur.

Biraz sonra ***Süleyman Beğ*** başka yerlerin fethiyle uğraşırken Bizanslılar donanmaları sayesinde Türkleri Kocaeli yarımadasından püskürttüler. Fakat buna rağmen Bizans imparatoru, ***Gazi Süleyman*** Beğe elçi yollayarak vergi vermeği kabul etti ve Kocaeli yarımadasında İzmit körfezine akan Drakon çayı sınır kesilmek üzere barış yapıldı. Bu Drakon'un şimdiki Maltepe de bulunan Drakos olması muhtemeldir.

1083 te bütün Adana ve yöresi alındı. Aynı yılda Bizanslılar, kendilerine saldıran İtalya Normanlarına karşı ***Süleyman*** Beğden yardım istediler. Onun, ***Çamur*** Beğ kumandasında gönderdiği 7000 kişilik kuvvet o kavgacı Normanları tepeleyerek kaçırmaya kâfi geldi.

1084 te ***Süleyman*** Beğ, bir Ermeninin elinde olan Antakya'yı zaptetti. Bu, büyük bir zaferdi. Bu müjdeyi ***Melikşah'a*** verdi. Kendisi de bundan dolayı büyük bir ün aldı. Aynı yılda ***Kara Tegin*** adında bir Türk beği de Sinop'u fethetti.

Böylelikle Anadolu kırallığın da, ***Süleyman*** Beğe tâbi bir takım beğlikler kuruluyordu ki başlıcaları Erzurum da *Saltuklular,* Erzincan da *Mengücekliler,* Sivasta *Danişmendliler,* Kastamonuda *Kara Teglnliler,* Ceyhanda Buldacılılar'dı. Tarsusta, Antakyada, İzmirde, Efeste de beğlikler vardı. İznik ise bizzat sultanın kendi beğliği idi. Bu belliklerin bir takımında Selçük hanedanına mensup prensler, bir takımında ise Anadolu fatihleri olan Oğuz beğleri hâkimdi.

İşte, Anadolunun büyük fatihi ve kiralı ***Gazi Süleyman*** Beğ 1086 da Suriye kiralı olan Selçüklü ***Tutuş Beğle*** yaptığı savaşta şehit düştüğü sırada Anadolu kırallığı bu durumdaydı.

Selçük imparatorluğunun başı olan «En büyük Sultan Melikşah» ***Süleyman*** Beğin küçük yaştaki oğlu ***Kılıç Arslan'ı*** yanına aldı. 1092 de ***Melikşah*** ölünceye kadar ***Kılıç Arslan*** onun yanında kaldı. Bu müddet zarfında Anadolu kırallığını beğler idare ettiler.

Melikşah ölünce Anadoluya gelen ***Kılıç Arslan*** İznik'e yerleşti ve İzmirdeki Türk beğlerinden olup korsanlıkla Bizanslıları yıldıran ***Çaka*** Beğin kızıyla evlendi. Haçlıların akını ***Kılıç Arslan*** çağında başladı. Öncülerinden Rainaud'nun buyruğunda olan Alman ve Lombardlara ***Kılıç Arslan 15.000*** kişiyle saldırıp bunları İznik yöresindeki bir kalede kuşattı. Sekiz günlük bir kuşatmadan sonra *Rainaud* teslim olarak Müslüman oldu, ordusu yok edildi. Türk çocuklarını ateşte kızartacak kadar hıristiyanlık taassubu gösteren vahşî Almanlardan böylelikle öç alındı. İkinci bölüm olan 20.000 yaya ve 500 atlıdan mürekkep Fransızlar bunun öcünü almak için İznik'e yürüdüler. ***Kılıç Arslan*** bir vuruşta bunları da yok etti. Hattâ bunların karargâhı da elde edildi. Fakat Türkler karargâhta buldukları kadın ve çocuklara ilişmediler. Haçlıların büyük ordusu biraz daha geriden geliyordu. Bunların arasında 25.000 şövalye vardı ki cihan tarihinde bu kadar çok şövalyenin bir araya geldiği görülmemiştir. 400–500 bin kişilik olan ve yarısı sırf Kudüs'ü ziyaret için gelen hacılardan mürekkep bulunan bu kalabalık ordu birazdan Türkiye'ye girip 15 Mayıs 1096 da İznik yakınında çadır kurdu. ***Kılıç Arslan*** bunlara da kartal gibi saldırdı. Fakat bu kalp yığını küçük ordusuyla yerinden oynatamayarak geriye çekildi. Haçlılar, Bizanslıların da yardımıyla İznik'i kuşattılar. İznik beş hafta dayandıktan sonra düşmek üzere iken Rumlar, kuşatılmış olan Türklerle anlaştılar: Kaleye Bizans bayrağı çekildi. Haçlılar yürümeğe devam ettiler. Eskişehir yöresine gelip çadır kurdukları zaman ***Kılıç Arslan*** bunlara bir daha saldırdı. Türklerden 3000 şehit, onlardan 4000 ölü verildi. Fakat ***Kılıç Arslan*** bunları yine yerinden oynatamadı. Bu kalabalığa karşı meydan savaşının sökmediğini anlayınca işi çete savaşma ve Haçlıların geçeceği yolları harap etmeye vurdu. Bu tabiye tesirini gösterdi: Açlık ve susuzluktan kırıldılar. Anadolu kırallığı topraklarından döküle döküle geçerek Suriye kırallığı topraklarına girdiler.

Bunlar henüz geçmişti ki Danimarka kıralının oğlu ***Suenon*** kumandasında 15.000 Danimarkalı Türkiye'ye girdiler. ***Kılıç Arslan*** bir teki sağ kalmamak üzere bunları da mahvetti. Avrupa milletleri Türklerden savaş ve erlik dersi almaya geliyorlardı.

1101 de Alman, Fransız ve Lombard'lardan toplanmış 260.000 kişilik bir Haçlı ordusu daha sökün etti. Bunlar Horasanı da zaptederek Türk imparatorluğunu ortadan kaldırmak hayalini güdüyorlardı. Bu yığın, 700 seçme Fransız'ı öncü ve 700 seçme Lombardı artçı yaparak Kastamonu vilâyetine doğru yürümekte idi. ***Kılıç Arslan*** 20.000 atlısı ile bunlara birkaç baskın verdikten sonra kat'î savaşı Merzifonla Amasya arasında yaptı. O gün Haçlılardan 180.000 i yok edildi. Kalanlar, kendilerini Istanbula dar attılar.

Bir müddet sonra 15.000 savaşçı ile Fransa dan yola çıkmış olan ***Nevers*** kontu Türkiye'ye girip Konyaya doğru yürüdü. ***Kılıç Arslan*** bunları da yorduktan sonra üzerlerine saldırıp Konya ile Karaman arasında işlerini bitirdi. Bu ordudan ancak 700 kişi kurtulabildi. ***Nevers kontu*** tek başına Antakya'ya kadar gidip orada Haçlılarla birleşti.

Bundan birkaç gün sonra ***Kılıç Arslan,*** Niğde ile Ereğli arasında «Üçkapı» denilen yerde, Fransız ve Almanlardan mürekkep 160.000 kişilik bir Haçlı ordusunu daha mahvetti.

Kahraman ***Kılıç Arslan*** bütün bu işleri kendi 20.000 atlısı ve öteki Türk beğlerinden yardıma gelen birkaç bin erle yapıyordu. Türk tarihinin mertlik heykellerinden, zafer ve şan timsallerinden biri olan ***Kılıç Arslan*** Haçlıların işini bitirdikten sonra kendisine tâbi büyük bir beğlik olan Danişmendlilerle bozuştu. Haçlılardan alman bir fidyenin paylaşılması meselesinden dolayı çarpıştılar. Daha sonra ***Kılıç Arslan*** müstakil olmak sevdasına düşerek büyük Selçük imparatoru ***Mehmed*** (1105–1117) i tanımadı. Hutbelerden onun adını kaldırarak isyan etti. Fakat ***Sultan Mehmed'in*** kumandanı ***Çavlı*** Beğle yaptığı savaşta Habur ırmağında boğuldu.

Kılıç Arslan'ın büyük oğlu *Şehinşah'* ın 1107–1116) zamanı Anadolu da Rumlarla yapılan çarpışmalarla geçti. İlk Haçlılar seferi bitmiş, iki taraf da yorulmuştu. Rumlarla bir ara savaş, bir ara barış oluyordu. Hattâ bir defasında ***Şehinşah*** imparatorla görüştü bile... Vaktiyle Gök Türklerin Çin imparatoruna yaptıkları gibi bu karşılaşmada da Türk beğleri atlarından inerek imparatoru selâmladılar ve askerî terbiye bakımından en üstün kimseler olduklarını gösterdiler.

Kardeşine isyan ederek onu tahttan indiren ***Birinci Mes'ud*** (1116–1156) da babası gibi Haçlıların akınına göğüs gerdi. İkinci Haçlılar yürüyüşü başlamıştı. Alman ve Fransız orduları Türkiye'ye girdiler.

1147 de Almanya imparatoru ***Konrad*** büyük ordusuyla saldırdı. Bu ordu 70.000 i zırhlı olmak üzere 98.000 atlı ve birçok yayadan ibaretti. Onun ardından gelen Fransa kiralı ***Yedinci Louis'in*** ise yine 70.000 zırhlı süvarisiyle başka sınıflardan birçok çerisi vardı. ***Sultan Mes'ud*** ordusunu toplamış, kalelerini berkitmişti. Kumandan ***Ferâmürz*** Beğ Haymana ovasında Almanların onda dokuzunu imha etti. Onda biri imparatorlarıyla birlikte Fransız ordusuna katıldılar. Fransızlar da yolda, Isparta ile Denizli arasında, Baba Dağında aynı âkıbete uğradılar. Kıral ve kıraliçe güçlükle kapağı Antakya'ya atabildiler (1148).

Birinci Mes'ud un oğlu ***İkinci Kılıç Arslan*** (1156–1192) kötürümdü. Kendisini araba ile çektirirdi. Fakat bu battal gövdenin içinde çok yavuz ve kudretli bir ruh taşıyordu. 1176 da, Selçük devletini yıkmak kararı ile yürüyen Bizans imparatoru ***Manuel*** *Komnen'i* Çivril boğazında yaman bir bozguna uğrattı. İmparator bu savaş için kendi ordusundan başka, Avrupa'nın en yiğit ordusu olan Macar ordusunu da kiralamış, ayrıca Sırp ordusuyla İngiliz şövalyelerinden de yardım almıştı. Fakat yenilmesi o kadar korkunç oldu ki az kalsın kendisi de ölecekti. Bu korkunun verdiği duygu ile o zamanki İngiliz kiralı ***İkinci Hanri*** ye yazdığı mektupta İngiliz şövalyelerinin Türklerin kılıçları altında can vermelerinden dolayı baş sağlığında bulunuyor ve kendisinin, hiç olmazsa tutsaklıktan kurtulduğu için, ***Romen Diyojen'den*** daha bahtiyar olduğunu söylüyordu.

İkinci Kılıç Arslan, kocadığı zaman ülkesini on bir oğlu arasında bölüştürdü. O, belki de bunu yapmakla kardeş kavgasının önüne geçmek istiyordu. Fakat umduğunun tam aksi çıktı ve koca kahraman, bahtsız kötürüm ***Kılıç Arslan*** ömrünün son günlerinde oğullarının taht için çarpışmağa başladıklarını gördü. Artık kendisinde de hiçbir hâkimiyet kalmamıştı. Oğullarının yanında konuk gibi yaşıyor, maddeten acı geçen hayatına manevî acılar da karışıyordu.

1190 da Üçüncü Haçlılar yürüyüşü başladığı zaman Türkiye parçalanmış gibiydi. Almanya imparatoru ***Fredrik Barbaros*** büyük bir ordu ile Istanbula gelip Anadoluya geçtiği sırada, karşısında birleşmiş bir Türkeli yoktu. Çünkü 11 şehzade ayrıydı ve içlerinden yalnız ***Melikşah*** yurdu müdafaa ediyordu. Bu dağınıklık yüzünden Türkler, dar bir boğazda sıkıştırıp büyük zayiat verdirdikleri Alman ordusunu önceleri yaptıkları gibi, büsbütün yok edemediler. Alman ordusu yaptığı yağmacılıkla kaldı. Çünkü biraz sonra imparatorları bir ırmakta boğuldu.

Bununla artık Anadoluya yapılan Haçlı hücumları bitmişti. ***Birinci Kılıç Arslan,*** oğlu ***Birinci Mes'ud,*** onun oğlu ***İkinci Kılıç Arslan;*** heykellerinin muhakkak dikilmesi gerek olan bu üç şanlı Türkün himmetleriyle Türkiye artık her boraya göğüs gerecek kadar temellenmişti. Onlar Türkiyenin adım adım müdafaasıyla; Latin, Cermen ve Rumların kanını deniz gibi akıtarak; kendileri deniz gibi kan dökerek yurt kurmanın ve korumanın nasıl olacağını bütün tarihe ve cihana karşı gösterdiler.

İkinci Kılıç Arslan öldüğü zaman çarpışan oğulları arasında ***Birinci Keyhüsrev*** hâkimiyeti temin etti. Artık düşman olarak Rumlarla Ermeniler kalmıştı. Anadolunun sarp ve kıyı yerlerinde sağlam kalelere sığınmış olan Rumlarla Ermeniler birer birer tepeleniyor; kaleleri, şehirleri ellerinden alınarak Türkiyenin pürüzleri temizleniyordu. ***Birinci Keyhüsrev*** 1210 da savaşta şehit düştü. Milletle birlikte padişahlar da gazi ve şehit olarak devleti ebedî temeller üzerinde yükseltiyorlardı.

Birinci Keykubad çağı (1219–1237) devletin en parlak zamanı olmuştu. Fakat artık büyük savaşlar bitmiş, Türklere bir durgunluk gelmişti. Türk ırkı ayrı ordular halinde birbiriyle çarpışıyordu. Harzemşahlılar Anadoluya saldırıp püskürtülmüşlerdi. Bu savaşlar, ilerde parlayacak yeni bir yıldızı tarihe tanıtıyordu: ***Ertuğrul'un*** Kayıları Selçük ordusu ile çarpışan Harzemşahlılar ordusuna Orta Anadolu da rastlamış ve işe karışmalarıyla yenilmekte olan Selçükler'i savaştan üstün çıkarmışlardı. İlerdeki büyük Osmanlılar tarihe böyle bir yiğitlikle giriyorlardı. Onlar ilerde bu mertlik sayesinde Türkün yıldızını parlatacaklardı.

Harzemşahlılar püskürtülmüştü. Fakat onların ardından gelen Çingizliler daha kuvvetli çıktı. 1243 te Köse Dağda yapılan Selçük-İlhanlı çarpışması Selçük devletinin İlhanlılara tâbi olmasıyla bitti.

İlhanlıların kurduğu Türkiye, Anadolu Selçüklerinden büyük, fakat büyük Selçük Türkiyesinden biraz daha küçüktü. Bunlar devletin ağırlık merkezini Azerbaycana almışlar ve doğudan Anadoluyla Azerbaycan'a birçok Türk daha getirmişlerdi.

Yoksa Anadoluya gelen 500.000 Türk Anadolunun fethinden ve Haçlılara karşı müdafaasından sonra yerli halk arasında pek tehlikeli bir azlığa düşecekti. İlhanlıların Türkiye'ye hizmeti bu olmuştur.

Türkiyenin batı uçları İlhanlıları pek tanımıyorlar, onlar da bunun için teşebbüste bulunmuyorlardı. On dördüncü asır başında İlhanlı hanedanı yıkıldığı zaman Türkiye darmadağınıktı. Fakat bu dağınıklıktan güçlü bir topluluk doğacaktı. Çünkü Türk dervişleri Anadolu da ömür tüketerek maddî birliğin temeli ve şartı olan ruh birliğini, inanç sağlamlığını, ahlâk yüksekliğini hazırlamışlardı. Selçük sultanları çağında ihmal edilen Türkçe, değer kazanmıştı. Türk beğleri Türkçe eserler yazdırıyorlar yahut Arapça-Acemceden Türkçeye çevirtiyorlardı. Anadolu da kahraman ruhun makesi olan ve kahramanlığa kışkırtan destanlar doğmuştu.

Söğüt-Eskişehir yöresinde bir ***Uç*** beğliği vardı: Selçükler'e hizmetlerinden dolayı buraya yerleştirilen Kayı Oğuzlarının beğliği. ***Ertuğrul Beğ*** 93 yaşında öldüğü zaman bu beğliği oğlu ***Kara Buğa'ya*** bırakmıştı.

Büyük Türk dervişi ***Ede Bali*** bu beğe, müslümanca Osman adını verip damat edinmiş ve manevî müzaherette bulunmuştu. İşte Osmanlılar bu ***Kara Buğa, Osman'a*** tâbi olan Türklerdi. Karamanlılar, Germiyanlılar gibi güçlü beğlikler dururken Osmanlıların Türkiye hegemonyasını ele alacaklarını kim düşünebilirdi? Osmanlılar, öteki beğliklerden daha çok savaştıkları için muvaffak oldular. Çünkü onlar kâfirlerle sınırdaştılar; her günleri gazada geçiyordu. İşleyen demir nasıl ışıldarsa çarpışan Türk de öyle ün salıyor, yükseliyordu.

Öteki beğlikler de dövüşüyorlardı. Çandarlılar, Karadeniz kıyılarındaki Ceneviz sömürgeleriyle; Karamanlılar Kilikya'daki Ermeni kırallığı ile Teke beğleri Kıbrıs kırallarıyla, Aydınoğulları Akdenizde ki bütün kâfirlerle vuruşuyordu. ***Karamanoğlu Birinci İbrahim'in*** 1331 de Ermenilere vurduğu darba ve aldığı mal o kadar büyüktü ki ***Mevlânâ'nın*** türbesi bu savaşta alınan ganimetlerle yaptırılmıştı**.** ***Aydınoğlu Gazi Umur*** Beğ Akdeniz de herkesle, bilhassa İtalyanlarla çarpışıyor, 16 ncı asırdaki kayıtsız ve şartsız deniz hâkimiyetimizin temellerini atıyor ve gazi olduğu gibi şehit de oluyordu. Fakat Osmanlıların işi daha keskindi. Tarih, onlara hem Türk birliğini kurmak, hem de bütün Avrupa milletlerini yenmek vazifesini vermişti. Selçüklüler, Türkiyeyi kurarken Arap, Acem, Kürt, Gürcü, Ermeni, Rum, Fransız, Alman, İtalyan, Danimarkalı, İngiliz, Macar, Sırp milletlerini yenmişlerdi. Osmanlılar bu yığına Bulgar, Hırvat, Arnavut, Romen, Çek, Leh, Rus, İspanyol, Portekiz ve Filamanları da ekleyeceklerdi.

«Kara Buğa Osman», 1326 daki ölümüne kadar Rumlardan birkaç şehir almış, yanına epey Türk bahadırı toplamış ve Bursayı küçük oğlu ***Orhan*** Beğe kuşattırmıştı. Bursa yıllarla süren bir kuşatmadan

sonra, alp erenlerin ve kahraman dervişlerin himmeti ile alındığı sırada ***Osman*** Beğ ölüyordu. Fakat bu Bahadır Beğ öyle bir tohum atmıştı ki ondan pek ulu bir ağaç yükselecek, tarihe şan ve şeref saçacaktı. İnsanlığın tarihinde aynı koldan olmak üzere 600 yıl sürmüş bir hükümdar ailesi yoktur.

Osman Beğden sonra yerine büyük oğlu ***Erden*** Beğ geçti (1326–1330). Fakat küçük kardeşi ***Orhan*** Beğ padişahlığı ondan zaptetti. Artık küçük beğlik düzene giriyor ve kuvvetleniyordu. Osmanlı Türkleri, Selçükler'in başladığı işi tamamlıyorlardı: Selçükler Bizansı Anadolu da ezmişlerdi, Osmanlılar bu işe Rumelide de devam edeceklerdi. ***Gazi Orhan*** Beğin büyük oğlu ***Gazi Süleyman*** Paşa 1358 de yiğitleriyle Rumeliye sıçradı. Sayısı az, fakat kuvveti öz bir ordu ile Rumeliyi açtı. Artık Türkler ebedî olarak Balkanlara yerleşmişlerdi. ***Süleyman*** Paşa bir kazaya kurban gitmeseydi herhalde Tunaya kadar yürüyecekti. ***Orhan*** Beğin küçük oğlu ***Murad*** Beğ, ağasından, babasından, amcasından ve dedesinden hiç de daha az değerli değildi. Onda bütün savaş ve devlet erdemleri toplanmıştı. Babasının başladığı teşkilâtı olgunlaştırarak orduya daha büyük bir düzen vermişti. Artık Avrupa Türk tehlikesini görmeye başlıyor, birleşip Türkleri yenmek için kıpırdanışlar oluyordu. Bu kıpırdanışın ilk neticesi 1364 te görüldü. Sırplar, kendilerine yardıma gelen Macar ve Romenlerle birleşerek Türklere bir vuruş yapmak için yürüdülerse de bir gece baskını ile mahvedildiler. Tarih buna ***Sırp sındığı*** dedi. 1389 da Sırplar, Macarlar, Romenler ve fazla olarak Boşnaklar yeniden birleştiler. Bu sefer, Türklüğü Rumeliden atmak için yürüyorlardı. ***Gazi Murad*** Beğ, birleşik düşmanları Kosova da karşıladı. Savaş Türklerin tam zaferiyle bitmiş, fakat ***Gazi Murad*** Beğ şehit olmuştu (27 ağustos 1389). Onun babası ***Orhan*** Beğ, dedesi ***Osman*** Beğ, dedesinin babası ***Ertuğrul*** Beğ hep gazi idiler. Kendisi ise şehitlik rütbesine kavuşmak suretiyle atalarını geride bırakıyordu.

Gazi ve şehit hünkârın oğlu ***Yıldırım Bayazıd,*** yıldırımlığı savaş meydanlarında kazanmış eşsiz bir kahramandı. O, yalnız atılmasını, yalnız saldırmasını biliyordu. Onun için müdafaa yoktu. Geri çekilmeyi bilmezdi. Rumelide Bizans zararına genişlemesi ve Istanbulu kuşatması dolayısıyla Avrupa da yeniden bir kaynaşma oluyordu. Bu sefer birleşenler bütün Avrupa milletleriydi. Macar kıralının buyruğunda toplanan 100.000 kişilik ordunun 60.000 i Macar, 10.000 i Romen, 10.000 i Fransız, 6.000 i Alman, 1000 i İngilizdi. 13.000 kişisi de Çek, Leh, İspanyol ve İtalyanlardan toplanmıştı. Fransızların 1000 kişisi seçme şövalyeler olup başlarında Nevers kontu bulunuyor ve bu kont Selçüklüler çağında, ilk Haçlı yürüyüşünde Türklerden dayak yiyen atasının öcünü almağa geliyordu. Mağrur Fransızlar Türkleri Avrupadan çıkarmak inancı ile geliyorlar, Türklerle tanışmış olan Macarların öğütlerine kulak asmayıp onları korkak diye alaya alıyorlardı. Niğebolu kalesi önüne geldikleri zaman **Doğan** Beğ yanındaki azıcık çerisiyle savaşı kabul etti. ***Yıldırım Bayazıd*** ise adına yakışan bir çabuklukla ve 60.000 kişilik ordusuyla Niğeboluya yaklaşıyordu. Onun gelişi, zafer ümidiyle kendinden geçmiş olanları çabuk ayılttı. Fransızlar, zaferi kendilerine mal etmek için kudurmuşçasına saldırdılar. Türk öncülerini geriye atmak, çılgınlıklarını arttırdı. Fakat yarım ay biçimindeki asıl Türk hattı heykel donukluğu ile kendilerini bekliyordu. Yarım ayın uçları kapandı ve Fransızlar pek çabuk yere serildiler. Türk ordusu ileriye atıldı. Romenler hiç çarpışmadan kaçtılar. Başta Macarlar olduğu halde Alman, İngiliz, Çek, Leh, İspanyol ve İtalyan kuvvetleri Tunaya döküldü. Nevers kontu esir edilmişti (28 Eylül 1396). Uzun bir zaman sonra, ***Yıldırım*** onu salıverirken şöyle dedi: «Bana karşı bir daha silâh çekmemen için sana and verdirecek değilim. Bilâkis yeniden ordu toplayarak üzerime gelmeni beklerim. Böyle yaparsan bana yeni zaferler kazandıracağın için sevinç duyarım». Fakat Nevers kontu dersi tam almıştı. İkinci bir derse lüzum görmedi.

Kahraman ***Gazi Yıldırım***, artık yüzünü Anadoluya çeviriyordu. Anadolu da Türk birliğini kurmanın günü ve sırası gelmişti. Bir yılda hemen bütün beğlikler Osmanlı sınırları içine girdi. Bu birlikten çok şeyler doğacaktı. Fakat büyük Türk cihangiri ***Aksak Temür*** buna engel oldu. Temür, eski Çingiz kağanlığını diriltmek istiyordu. Çağatay, Çuci, İlhanlılar uluslarını kısmen bir araya toplayabilmişti. Fakat aldığı ülkelerin beğleri ***Yıldırım***'a kaçarak, ***Yıldırım***'ın aldığı ülkelerin beğleri Temür'e sığınarak iki padişahın çarpışmasına yol açtılar. ***Temür'ün*** oğulları ve vezirleri Osmanlılarla çarpışmak istemiyorlardı. Kâfirlerle çarpışan bu gazilerin üstüne gitmekte ne fayda var diye düşünüyorlardı. Fakat acı mektuplar yazılmış, iş çığırından çıkmıştı. İki ordu 20 Temmuz 1402 de Ankara da, Çubukova da karşılaştı. Türk

milleti iki ordu halinde, zamanın bütün büyük kumandanları ve yaman çerileriyle karşı karşıya geliyordu. Çağataylar 120.000 kişiydi. Suları tutmuşlardı. Osmanlılar 70.000 kişiydi ve bunun 10.000 i tâbi Sırplardı. ***Temür*** ordusunu bulmak için ***Yıldırım,*** çoğu yaya olan ordusuna uzun ve çetin bir yürüyüş yaptırmıştı. Güngörmüş bir kumandan olduğu kadar tedbirli bir siyaset adamı da olan ***Temür,*** Osmanlı ordusundaki Tatarları elde etmişti. Ülkeleri Osmanlı ülkesine eklenen Anadolu beğleri ***Temür*** ordusunda idiler. Bunlar Osmanlı ordusundaki erlerini ***Temür*** tarafına çekeceklerdi. ***Yıldırım'ın*** oğulları da babalarından memnun değildiler. Temmuz sıcağında savaş başladığı zaman durum işte bu merkezde idi. Çağataylılar, oklarıyla havadaki mevhum noktaları bile vuran keskin nişancılardı. Osmanlılar, kılıçlarıyla en sağlam çelik zırhları parçalayan katı kollu vuruculardı. Tarihin en büyük ve en yaman meydan savaşlarından biri oluyordu. Osmanlı ordusundaki Tatarlar hemen ihanet etmeselerdi, beğlerini karşı orduda gören askerler Temür'e geçmeselerdi bu savaşın nasıl biteceği kestirilemezdi. Fakat Osmanlılar büsbütün azalınca savaş talihi bir tarafa güldü. Bunu görünce Sırplar da kıralları ile birlikte çekildiler. Yıldırım, ricat tekliflerini reddederek 10.000 kişiyle gün kararıncaya kadar çarpıştı. Gece olurken Osmanlı ordusu yenilmiş ve ***Yıldırım*** iki oğlu ile birlikte tutsak edilmişti. Öteki oğulları, babalarını kurtarmak için hiçbir teşebbüste bulunmadılar. Niğebolu kahramanına tutsaklık çok ağır gelmişti. 18 Temmuz 1403 te kendisini öldürdü. Türkiye yeniden parçalanıp beğliklere ayrılmıştı.

Osmanlı ülkesinde bile birlik yoktu. ***Yıldırım'ın*** yiğit oğulları birbirleriyle çarpıştılar. On yıllık uğraşmalardan sonra ***Kirişçi Mehmed Çelebi*** birliği kurduğu zaman devlet sanki Ankara bozgununu gören devlet değildi. ***Mehmet Çelebi*** pehlivandı. Ömrü savaş meydanlarında geçmişti. Gövdesi yaralarla delik deşik olmuştu. Bu yüzden genç yaşında öldü. Fakat kendisini aratmayacak bir oğul bırakmıştı: ***İkinci Murad.*** Yüksek bir devlet adamı, âdil bir padişah, iyi bir kumandan olan ***İkinci Murad da*** atalarında olmayan bir meziyet daha vardı: Şairdi. O, bir yandan dağınık Anadoluyu yavaş yavaş toplamaya çalışırken bir yandan da Rumelide yeni ülkeler alıyordu. Sırp sındığı, Kosova ve Niğebolu da yenilen Haçlılar ***İkinci Murad'a*** karşı da şahlandılar. Macar, Sırp, Romen, Leh ve Almanlar müttefik ordularıyla Türkiye'ye saldırdılar. 1437 den 1444 e kadar yapılan harpte Haçlılar Türkiyenin Avrupada ki topraklarının şimal bölgelerini almışlar ve Osmanlıları yormuşlardı. ***İkinci Murad*** barışı imzaladı ve eğer Avrupalılar, sözlerinin eri olsalardı yenilmiş olmayı kabul edecekti. Fakat. ***İkinci Murad'ın*** padişahlıktan çekildiğini ve yerini 12–13 yaşındaki oğluna bıraktığını öğrenen kâfirler bunu fırsat bilerek yeniden toplandılar. Macar, Sırp, Romen ve Alman orduları yeni bir haçlı yığını halinde Türkiyeye girdiler. ***İkinci Murad,*** ruhunu dinlendirmek için çekilmiş olduğu Manisadan hızla geldi. Düşmanlarının, hiç ummadığı bir sırada karşılarına çıktı. İki ordu 10 ikinci teşrin 1444 te Varna'da karşılaştılar. Haçlılar mahvedilerek söz bozmanın akıbetine uğradılar. Fakat gafil avlandıklarını sanıyorlardı. Dört yıl sonra Macar, Romen, Çek ve Almanlar yeniden bir Haçlı ordusuyla geldiler. Bu seferki karşılaşma Kosova da, ***Birinci Murad'ın*** kazanıp şehit düştüğü yerde oluyordu. 16–19 ilkteşrin 1448 de pek kanlı savaşlar oldu. Dördüncü günü kâfirler yüz geri ettiler. Avrupa, Türklerden bir ders daha almıştı.

İkinci Murad'ın oğlu ***Fatih Sultan Mehmed,*** Türk tarihinde yüksek himmetin, kahramanlığın örneklerinden biridir. Şair ve bilgindi. 29 Mayıs 1453 te Istanbulu aldığı zaman 22 yaşında idi. Bu büyük işin bütün puanları, hazırlığı, idaresi ve başarılması bu genç kafadan çıkıyordu. ***Fatih*** şehirler almıyor, devletleri ortadan kaldırıyordu. Sırp ve Bosna kırallıklarını, Tırabzon Rum imparatorluğunu yıkıyor ve Anadolu daki Türk beğliklerini de kat'î olarak ülkesine katıyordu. Venedikli ve Cenevizli İtalyanları da karada ve denizde daima yenerek ellerinden Amasrayı, Midilliyi, Morayı, Kırım kıyılarını alıyor, Romenleri vergiye bağlıyor, sarp dağlarında Arnavutları tepeliyordu. Yalnız bu kadarla da kalmıyor, doğuda ***Uzun Hasan'ın*** Akkoyunlular'ını yenerek (1473) Osmanlı hanedanının Anadolu daki hâkimiyetini sağlamlaştırıyordu.

Büyük ***Fatih,*** İtalya'yı da alacaktı. Napoli kırallığına ait bulunan Otrantı donanma göndererek zapt ettirmişti. Fatih'in ölümü, İtalyayı bu âkıbetten kurtardı. Oğlu ***İkinci Bayazıd*** da iyi bir hükümdardı. Onu sönük gösteren şey babası ***Fatih'le*** oğlu ***Yayuz'un*** göz kamaştıran parlaklığıdır. Yoksa o da, küçük

ve kahraman - şair kardeşi ***Cem'le*** uğraşmalarından başka Romenlerden Kili ve Akkerman kalelerini, İtalyanlardan da Morada son kalan şehirleri alacak bir varlık göstermiş, Macar ve Lehlilerle de muvaffakiyetle çarpışmıştı. Fakat onu asıl uğraştıran Mısır Kölemenleri olmuştu. 1485–1491 arasında süren ve Tunusluların araya girmesiyle yatıştırılan bu çarpışmalarda Osmanlı orduları bir iki defa yenilmişlerdi. Fakat Osmanlılarla başa çıkmanın güç olduğunu bilen Kölemenler müsavi şartlarla barış yapmayı cana minnet bilmişler ve barışı imzalamışlardı. Fakat bununla kurtulacak değillerdi. Çünkü ***İkinci Bayazıd'ın*** kahraman oğlu ***Yavuz Sultan Selim,*** babasının elinden zorla tahtını aldıktan sonra bu meseleyi kökünden halledecekti.

Osmanlı hükümdar ailesinin en büyük padişahı olan kumandan, devlet adamı, kahraman ve şair ***Yavuz*** ilkönce memleketi parçalamak tehlikesini gösteren Şiilik davasını ortadan kaldırdı. Kendisi ve ordusu Türk olan ***Safevî İsmail,*** İran da sağlam bir devlet kurabilmek ve Türkiye'ye de hâkim olmak için Şiiliği devlet dini yapmış ve Anadoluya propagandacılar göndermişti. ***Yavuz,*** çelik iradeli bir adamdı. Yarım tedbirlerle devlet tutmanın mümkün olmadığını biliyordu. ***Şah İsmail*** gizlice Şiilik propagandası yaptırırken ***Yavuz*** da gizlice Şiileri tespit ettiriyordu. Böylelikle 40.000 kişiyi idam ettirmekten asla çekinmedi. Bu sayede manevî birliği bozulmaktan kurtarmış oluyordu. Sonra İran'a yürüdü. ***Şah İsmail, Yavuz'u*** hareket üssünden uzaklaştırarak yenmek için çekiliyordu. ***Yavuz*** onun hiç beklemediği bir yoldan, dağlardan aşarak geldi. ***1514 teki Çaldıran meydan savaşı*** yine iki Türk ordusu arasında oluyor, fakat Çubukova savaşından daha acıklı olarak bu ordulardan biri İran adına vuruşuyordu. ***Şah İsmail'in***, kızıl börklü olduğu için Osmanlılarca Kızılbaş denilen Türkmenleri pek savaşçı erlerdi ve içlerinde çok seçme bir zırhlı süvari tümeni de vardı. Fakat zaferi Osmanlılar kazandı ve bütün doğu Anadolu Osmanlıların eline geçti. ***Yavuz*** Maraş ve yöresindeki Dulgadır beğliğini Osmanlı ülkesine eklemekle Anadolu birliğini kat'î olarak kurmuş oluyordu.

Sıra Mısıra gelmişti. ***Yavuz,*** iki yıllık bir hazırlıktan sonra 80.000 kişilik bir ordu ile kölemenlerin üzerine yürüdü. Mısır, Suriye ve Hicaz onların elinde idi. Kölemen ordusu Türklerle, Türkleşmiş Çerkeslerden yapılmış 50.000 kişilik seçme bir atlı ordu idi. 24 Ağustos 1516 da, Halep yakınında Mercidâbık'ta yapılan ilk meydan savaşında Kölemenler ezildi ve büyük Sina çölünün ötesine, Mısıra kadar atıldı. *Yavuz* Mısırı almak için bu büyük çölü ordusuyla geçmeğe mecburdu. Bu çöl bütün tarih boyunca yalnız iki defa, İranlılar ve ***İskender*** tarafından geçilmişti. Üçüncü olarak ***Yavuz*** geçecekti. O yüksek iradeli padişah, o büyük kumandan uzun hazırlıklardan sonra 30.000 kişiyle çölü geçti. Kölemenler bu kadarını beklemiyorlardı. Kahire yakınında ***Reydâniye'de*** büyük bir meydan savaşı daha yapılarak Kölemenler imha olundu ve Mısır devleti Osmanlı devletine eklendi. ***Yavuz,*** koca bir ülkeyle birlikte halifeliği de alarak Istanbula dönüyordu.

O, İran'a yeni bir yürüyüş daha yapmak istiyordu. Zaten dünyanın iki padişaha yetmeyecek kadar küçük olduğunu haritaya bakarken söylemişti. Vezirleri, Rados'u almak için onu Kışkırttıkları zaman: «Ben ülkeler açmak istiyorum, siz beni bir hırsız adasına götürmek istiyorsunuz» diye cevap vermişti. Evet, o çok büyük işler yapacak, belki İranı ve Turanı da alacaklı. Çünkü o daha bilgili, daha hesaplı ve daha medenî bir Çingiz Handı. Fakat ölüm, gelme sırasında daima haksızlık yapan ölüm o büyük varlığı yokluğa çevirdi. Fatih'in ölümü nasıl İtalyayı kurtardıysa ***Yavuz'un*** ölümü do İranı kurtarmıştı.

Oğlu, ***Kanunî Sultan Süleyman,*** büyük ve disiplinli bir İmparatorluğun başında 46 yıl hüküm sürmüş bahtiyar bir padişahtı. Babası ve dedeleri ona her şeyi iyi ve güzel olarak hatırlamışlardı. Fakat o da bu iyi ve güzel şeyleri idare etmesini bildi. Adam seçmesini bilirdi. Şairdi. 1520 de Macarlardan Belgrad'ı, 1522 de şövalyelerden Rados'u alarak işe başladı. 1526 da tarihin sayılı imha savaşlarından birini Macarlarla yaptı: Muhaç savaşında Macar ordusu kırallarıyla birlikte yok edildi. Macar ordusunda yine Alman, Çek, İspanyol ve İtalyan şövalyeleri bulunuyordu. 1529 da Viyana'yı kuşattı. Alman imparatoru kaçırıştı. Viyana'yı kış kurtardı. 1532 de Alman ordularıyla da bir meydan savaşında boy ölçüşmek için Almanya'ya yürüdü. ***Şarlgen*** meydana çıkamıyordu. Almanya içlerine kadar akıncılar gönderilip yağma ettirildi ve 100.000 esirle dönüldü. 1535 te İranlılardan Bağdat alındı. 1537–1540 ta Venedik

yeniden yenilip Arnavutluktaki kaleleriyle bazı adaları bıraktı ve 300.000 altın tazminat verdi. Bu harp sırasında, 1538 de Türk donanmasıyla müttefik Avrupa donanmaları arasında yapılan ***Preveze deniz savaşı***, ***Derya Kaptanı Hızır*** **Reis'in** yani ***Barbaros Hayreddin'in*** kahramanlığı ve ustalığı sayesinde Avrupalıların büyük bir bozgunu ile bitti.

Kendisinden üstün bir donanmayı yenmekle Türkler Akdeniz'in mutlak hâkimi oluyorlardı**.** ***Hızır Reis,*** bu büyük korsan kendi gemileriyle İspanyollardan zaptettiği Cezayiri Türk imparatorluğuna eklemiş ve devletin baş amiralliği kendisine verilmişti**.** ***Barbaros'tan*** sonra en büyük Türk denizcisi olan ***Turgut Paşa*** da Akdeniz de savaşlarla ömrünü geçirmiş, 1552 de Tarablusu Senjan şövalyelerinden almış ve 1565 te Malta kuşatılırken şehit olmuştu. 1566 da ***Kanunî*** Almanya üzerine sefere çıktı. Bu, büyük padişahın 13 üncü ve son seferiydi. Siget kalesi şiddetli hücumlarla alındı. Fakat padişah da artık yaşamaktan yorulmuş, ebediyete göçmüştü. Aynı yılda Sakız adası Ceneviz İtalyanlarından alınıyor, 1568–1570 te de Yemen zaptolunuyordu. Türk donanması bir yandan Hint denizine, bir yandan Atlas denizine, İngiltere kıyılarına kadar gidiyor, her milleti yıldırıyordu.

1570–1573 arasında Venedik İtalyanlarıyla yeniden kapışıldı. İspanyollar, Papa, Malta şövalyeleri ve başkaları ona yardım ediyorlardı. Bu harp devam ederken, 7 ilkteşrin 1571 de müttefiklerin üstün bir donanması İnebahtı da Türk donanmasıyla çarpıştı. Türk donanması yenilip 20.000 asker şehit düştü ise de düşman da o kadar büyük zayiata uğramıştı ki Türkleri takip edip zaferi tamamlayamadı. Fakat bir deniz harbi ile Türkiye yenilir miydi? Kıbrıs Venediklilerden zaptolundu. Bir yılda, kaybolandan daha büyük bir donanma yapıldı ve Venedik 30.000 duka altını vererek barışı imzaladı. Yeni yapılan donanma boş duramazdı. Bu donanma ile İspanyolların elinde bulunan Tunus'a yürüdü. 1574 te Tunus da alınarak Fas'a kadar bütün şimalî Afrika Türk bayrağına baş eğdirilmiş oldu. Fakat iş bu kadarla da kalmadı: Fasta hükümdarlık için çarpışan iki kişiden birinin Portekizlileri yardıma çağırması üzerine öteki de Türkleri çağırdı. 1578 de Fasta yapılan bir çarpışmada Portekiz kiralı 60.000 kişilik ordusuyla birlikte imha olunarak Portekizin, bir daha doğrultamamak üzere, bel kemiği kırıldı.

Fakat artık ordularımız eski hızı ve şiddetiyle yürüyemiyordu. Çünkü artık vezirlerin çoğu devşirmelerden yetişiyor ve bu dönmelerin elinde devlet makinesinin türlü türlü çarkları iyi işlemiyordu. Buna rağmen devleti, kanının suladığı temeller üzerinde yükselten Türk ırkı maddî ve manevî fedakârlığı ile yine her güçlüğü yeniyor, fakat kendisi de bitiyor, eriyordu.

1578–1590 arasında İranla yapılan uzun ve yıpratıcı savaş zaferimizle bitmiş; Azerbaycan, Gürcistan ve Lûristan zaptolunmuştu. 1593–1606 arasındaki Alman savaşı da bizim için çok çetin oldu. Almanlar bize tâbi olan Romenleri de ayaklandırmışlardı. ***Üçüncü Mehmed*** (1596–1603) ordunun başında yürüyüşe çıkmıştı. Eğri kalesi 20 günlük bir kuşatmadan sonra alındı. Tam bu sırada da büyük Alman ordusu yetişti. 25 ilkteşrin 1596 da Haçova da büyük bir meydan savaşı yapıldı. Almanlar bataklıklara sürülerek mahvedildi. 50,000 düşman savaş meydanına düşürülmüştü. 1599 da Kanije kalesi de alınarak kumandanlığına ***Tiryaki Hasan*** Paşa konuldu. Bu yaşlı kumandan 5000 askeriyle, Kanije'yi kurtarmağa gelen 59.000 kişilik düşman ordusuna karşı pek şanlı bir müdafaada bulundu. Kaleyi vermedikten başka, yaptığı çıkışla onları bozup kaçırdı. 10.000 kişiyi de esir etti. Kahramanlığı ve zaferi dolayısıyla kendisine gazilik ve vezirlik rütbesi verildiği zaman: «Bu devletin işi bizim gibi kocamışlara mı kaldı ki bana vezirlik seriliyor» diye üzülmüştür. Savaş bir yıpratma ve inat savaşı şeklinde 1606 ya kadar sürdükten sonra sonunda ***Zitvatorok*** andlaşmasıyla barış yapıldı. Biz bu savaşı galip olarak bitiriyorduk. Bazı kaleler elde etmiş ve 200.000 kuruş tazminat silmiştik. Fakat düşmanımızı kendimizle denk sayarak yaptığımız ilk andlaşma olduğu için bu, bizim tarihimizde bir dönüm noktasıdır.

Bu savaş bitmeden önce, 1003 te İranla da yeni bir harp başlamış ve 1612 ye kadar sürmüştü. Alman savaşının yorgunluğu üzerine girişilen bu harbi kaybetmiş ve evvelce aldığımız Azerbaycan ve Lûristan'ı geriye vermiştik. Fakat İran bu zaferi ile para ile kazanmıştı. Çünkü aldığı topraklara karşılık

bize yer yıl muayyen bir vergi vermeği kabul ediyordu. Bu sıralarda artık Ruslar da sahneye çıkmaya başlıyorlardı. 1641–1642 de sınırlardaki askerlerimiz Ruslardan Azak kalesini zapt etmişlerdi. 646 da Rusların Azak'a hücumu da mağlubiyetle bitmişti.

1645–1669 arasında Girit adası için Venediklilerle tapılan savaş Türk azminin zaferiyle bitti. Bu arada Almanlar ile 1662–1664 arasında bir defa daha çarpışmış ve galibane bir arış daha yapmıştık. İlerde kendileri için çarpışacağımız Lehler de 1672 ve 1673-1676 da bizimle iki defa çarpışıp ders almışlardı.

1677 de Ruslarla ilk büyük savaşımız oldu: ***Kara Mustafa*** Paşa Cehrin kalesine doğru yürüdü. Burada Rusların 30.000 seçme askeri vardı. Kale kuşatılırken 100.000 kişilik bir Rus (duşu da yardıma geldi. Bu orduda Ruslardan başka Rus tebeası Türkler de vardı. Bunlar büyük bir yiğitlikle dövüşerek Rus bozgununu hafiflettiler. Buna rağmen Cehrin alındı ve Rus ordusu kaçtı.

Türkiye yorulmuş ve zayıflamıştı. Avrupa kuvvetleniyordu. Böyle olduğu halde daha hâlâ Türkiyeyi tek basma yenebilecek bir devlet bulunmuyordu.

Kara Mustafa Paşanın Viyana'yı almak için 1682 de yaptığı yürüyüş Avrupalılara yeniden birleşmek fırsatını verdi. Almanya imparatoru kaçmış ve Viyana kuşatılmıştı. Hücumlarla sarsılan şehir sıkı bir zorlayışla alınabilecekti. Fakat ***Kara Mustafa*** Paşa yanıldı: Hücumla alınıp yağma olunmasın diye kendi kendine teslimini bekleyerek vakit kaybetti. Leh kiralı ***Sobyeski*** Leh ve Alman ordularının başına geçerek Viyana'yı kuşatan Türk ordusunu vurdu. Bu bozgun, Çubukova dan beri Osmanlıların bilmediği bir şeydi. Almanya ve Lehistan'ın yanına Rusya ve Venedik de katıldı. Dördü ile başlayan savaş 1682–1099 arasında sürdü ve Osmanlıların mağlubiyetini anlatan Karlofça barışı ile bitti. Fakat bu 16 yıllık savaşta Türk ordusu her yerde daima askerî namus ve şerefini ikmalden sonra yeniliyor, her kale kahramanca müdafaa edildikten sonra düşmanın eline geçiyordu. Bu devir padişahları arasında ***İkinci Mustafa*** (1695–1703) da bizzat harbe giderek muvaffakiyetler kazandıysa da netice değişmedi. Artık Türkiye birleşmiş düşmanlarla başa çıkamıyordu. Karlofça barışını, ilerde her birisini teker teker tepelemek ümidiyle kabul etmişti.

İlkönce Ruslardan hesap soruldu. 1710–1711 Türk - Rus savaşı Prut ırmağı kıyısında Rusların sıkıştırılmaları ve Karlofçadaki kazançlarını geri vermeleriyle bitti. 1714 te Venedik er meydanına çağırıldı; fakat biraz sonra sıranın kendisine de geleceğini anlayan Almanya Venedik'in yanında harbe girdi. Her ne kadar Venedik yenilerek Karlofça da kazandığı yerleri Türklere geri verdiyse de iki devletle birden uğraşacak kuvveti, kaybetmiş olan Türkiye Almanya tarafında yenildi. Pasarofça barışı ile Almanya şimalî Sırbistan'ı ve Banat'ı bizden alıyordu.

Bundan sonra ordularımız İrana yüz döndürdüler: 1722–1728 ve 1730–1731 deki iki savaşta Acemleri yendik. Fakat tam bu sırada bir Afşar Türkü, ***Nadirşah*** İran'ın başına geçmişti. Başlık ettiği ülkenin yenilmiş olmasını kabul etmedi. 1731–1735 arasında İranla yeni bir harp daha yaptık. Bu sefer yenilmiştik. İran'a biraz toprak bıraktık. Bu harp biterken Ruslarla Almanlar birleşerek yeniden üzerimize yüklendiler. 1735–1739 yılları arasındaki bu savaşa biz önce Ruslarla başlamıştık. Almanlar, aranızı bulacağız diye bizi oyalayarak harp hazırlıklarını bitirdiler. Sonra taarruza başladılar. Buna rağmen kancıklıklarının cezasını çektiler. Harbin sonunda yenilerek Pasarofça barışında kazandıklarını verdiler. Ruslar önce bazı muvaffakiyetler kazanmışlar ve Kırım'a girmişlerdi. Sonunda onlar da tepelendiler ve Almanlardan sonra Belgrat'ta bizimle barıştılar. Fakat artık çekiliş devrimiz başlıyordu. Şimdiye kadar Türkiye esaslı bir şekilde yenilmemişti. Tektük yenilişleri de devlete büyük zarar vermeyen barışlarla bitiyordu. Bundan, sonra ise büyük kayıplarla biten bozgunlar başlayacaktı. 1742–1745 arasında İranla yapılan ve müsavi şartlarla biten savaştan sonra Ruslarla büyük bir harp yaptık (1768–1774). Tek devlete karşı yaptığımız halde tam bir yenilişimizle biten ilk harp budur. Kaynarca barışı ağırdı. Kırım Türkiyeden ayrılıyor ve biraz sonra Ruslar tarafından yutuluyordu. Türkiye, bir Türk ülkesi olan Kırım'ın Ruslar tarafından zaptını bir türlü hazmedemedi. Bu

hazmedemeyiş 1786–1791 savaşını doğurdu. Bunda ela Ruslarla Almanlar karşımıza birleşik olarak çıktılar. Kaynarcadan beri devlet epey hazırlanmıştı. Düşman tek olsaydı zafer bilimdi. Fakat çifttiler *ve* biz yorgunduk, yıpranmıştık. Beş yıl çarpıştıktan, Almanları birkaç defa bozduktan ve Ruslara karşı Özi ve İsmail kalelerinde pek şanlı müdafaalar yaptıktan sonra yenildik. Yaş ve Ziştoy barışları bize çok şey kaybettirmemişti, fakat çok yorgun düşmüştük.

Avrupa da yeni bir hareket oluyordu. Fransız ihtilali fikirleri altüst etmişti. Fransızlar hürriyet ve adalet bayrağını açıp bütün milletlere kurtuluş vâdetmişlerdi. Fakat o bayrak altında ülkeleri istilâya geliyorlardı. Bir ceneralları, ***Korsikalı Napolyon,*** sonradan imparator olup Avrupa'nın yarısını raptedecek olan büyük kumandan 1798 de Mısırı zaptediyordu. O, 40.000 kişilik usta ve disiplinli, iyi pusatlı ordusuyla Mısır? çıktığı gün Türkiye bitkinliğin son ucunda bulunuyordu. Âdeta ordusuz bir devletti. Mısırda âsi Çerkeş Kölemenler söz yürütüyor, devlet parasız, buyruksuz kıvranıyordu. ***Napolyon*** Mısırı aldı. Suriyeye geçti. Oradan Anadoluya girip Istanbulu zaptedecek ve ondan sonra dünyaya hâkim olacaktı. Fakat Akâ kalesi önünde durduruldu. Saldırdı, kudurmuş gibi ileri atıldı. Boşuna... Bütün Avrupayı yenecek olan adam ilk dayağı bizden yiyordu. 1801 de Fransızlarla barıştık. Mısırı bırakıp gitmişlerdi.

1805–1812 arasında yeni bir Rus savaşı daha... Bu arada İngilizlerle de bir çarpışma oldu. Boğazlardan geçip donanma ile İstanbul önüne geldiler. Fakat padişahından neferine kadar birleşik bir millet görerek çekilip gittiler. Ruslarla olan harpte yenildik. Bükreş barışı bizden yine çok şey alıyordu.

1827–1829 arasında Ruslarla bir daha çarpıştık. Bu seferde Türkiyenin ancak 40.000 askeri vardı. Çünkü Yeniçerilik kaldırılmış, yenisi iyi kurulamamıştı. Edirne barışını mağlûbâne imzalamıştık. Bu barıştan 10 yıl sonra sadırazam ***Büyük Reşid*** Paşanın himmetiyle Tanzimat ilân olunuyordu. Bu hareket İngilizlerle Fransızları bize kazandırdı. Bunun faydasını 1852–1855 Kırım savaşında gördük. Bu iki müttefikle birlikte Rusları yendik. Şimdiye kadar müttefiklere karşı hep yalnızdık. Artık biz de müttefik bulmaya başlamıştık.

Fakat 1876 da Sırplarla Karadağlılara karşı başlayan te'dip savaşı Ruslarla çarpışma halini aldı. Arada büyük bir sayı nispetsizliği vardı. ***Gazi Osman*** Paşa Pilevne de sahra tahkimatı ile Rusları durdurdu. Onları ilk önce öyle bir bozguna uğrattı ki Ruslar «Hıristiyanlık mahvoluyor» diye feryat ederek Romenleri de ayaklandırdılar. 30.000 kişilik Romen ordusu Rusların yardımına koştu. Bu çok üstün kuvvetlere karşı Pilevneyi parlak bir surette müdafaa edip Türk tarihine bir altın yaprak yazan ***Gazi Osman*** Paşa yiyeceği tükendikten sonra Rus kuşağını yarmak için bir çıkış yaptı. Fakat yaralanıp esir düştü. Yenilmiştik. Fakat koca Türkiye hâlâ, ancak birleşilerek yenilebiliyordu.

1897 de kımıldanmak isteyen Yunanistan'ı yenmek için bir ay yetişti. Fakat 1911 de Tarablusa saldıran İtalyanlara karşı donanmasızlık yüzünden bir şey yapamadık; 1912–1913 Balkan savaşı tarihimizin biricik kara lekesi oldu. Biz bu savaşta içimizdeki Türk olmayan unsurların bozgunculuğu, ihaneti, kalleşliği yüzünden yenildik. Fırkacılık bunun üstten görünüşüydü. Fakat düşmanlar Türkü yendik diye övündüler. Bu savaşta Bulgarlar nasıl bir ırz düşmanı ve dünyanın en alçak milleti olduklarını isbat ettiler. Balkan yarası daha sarılmadan Cihan savaşı çıktı. Bizi dünya yüzünden kaldırmak için üstümüze çullandılar. Cihan savaşının neticesi ve mukadderatı Çanakkale de belli oldu. O zamanın en kuvvetli iki devleti, imparatorluklarındaki milletlerden çoğunu da sürükleyerek Gelibolu yarımadasında bizimle 8,5 ay dövüştüler. Silâhları çok üstündü. Onların bu üstünlüğünü şehitlerimizin çokluğu ile karşıladık.

Biz Boğazları tuttukça barışmaz düşmanımız Moskof'un nefesi tıkanıyordu. Sekiz buçuk ay... Dünyanın en büyük kahramanlığını göstererek çarpıştık. İngiliz, İskoç, İrlandalı, Avustralyalı, Yeni Zelandalı, Fransız, Martinikli, Senegallı, Mauri hepsi bizimle boy ölçüştü. Türk cephesini sökmenin imkânı yoktu. İki taraf da bu daracık bölgede sekiz buçuk ayda beş yüzer bin asker kullanmışlardı. Bizden 55.000 şehit vardı. Düşmanlarımızdan 37.000 kişi ölmüştü. Yaralılar ve hastalanıp ölenler bundan başka idi.

Savaş alanının darlığı, askerlerin sayısı ve verilen zayiat dolayısıyla bu, cihan tarihinin en kanlı savaşıydı. Düşmanlarımızın çekilip gitmesi Rusyayı devirdi. Fakat çoktular. İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya, Amerika, Japonya, Belçika, Romanya, Sırbistan, Yunanistan, Karadağ, Portekiz, Siyam ve daha bazı Amerika devletleri karşımızdaydı. Biz, Almanlar, Macarlar ve Bulgarlarla birliktik. İlk çözülüş, yalnız vahşî çeteci olan, fakat asker olarak çarpışmasını asla bilmeyen Bulgarlarda oldu. Onlar çekilince müttefiklerimizle ulaşma yollarımız kesilmişti. Diğer üç müttefik de biraz daha mukavemetten sonra yenildik. Avusturya-Macaristan parçalanmış, Almanya ihtilâl içinde kalmıştı. Kedi, köpek makulesi olan Bulgarlara kimsenin aldırdığı yoktu. Onlar beş asır esir yaşamağa alışmışlardı. Fakat düşmanlarımız bütün kinlerini bizim üzerimizde topladılar. Öteki üçü ağır şartlarla yenilmiş düşman muamelesi görüyordu. Biz ise aşağı yukarı yeryüzünden kaldırılıyorduk. Fakat Türk milleti bunu kabul etmedi. Sevr hükümlerini bize kabul ettirmek için Yunan ordusu üzerimize saldırıldı. Cenuptan Fransızlar ilerliyorlar, doğuda Ermeniler alışık oldukları şekilde hareket ediyorlardı.

Bir millet nasıl şahlanır, bunu cihana gösterdik. Önce Fransızlar, arkasından Ermeniler tepelendi. Ermenilerden alınan silâhlarla batı ordusu pusatlandırıldı. Yunan ordusu İnönü'nde iki defa durdurulduktan sonra ordumuza yaman bir darba indirmiş ve bizi Sakarya'nın doğusuna atmıştı. Durum tehlikeliydi. Davayı kaybediyor gibiydik. Fakat Sakarya meydan savaşı Türkiyeyi kurtardı. 21 gün süren ve cihan tarihinin en uzun süren meydan muharebesi olan bu savaşta cepheye biz 55.000 er sokmuştuk. Yunanlılar 120.000 kişi sürmüşlerdi. Türk ordusu yeni bir tabiye ile çarpışıyordu. Birlikler, kaybettiği her siperin, her tepenin biraz gerisinde tutunuyor, sağındaki, solundaki birliklerin hangi hizada olduğuna bakmıyordu.

13 Eylül 1921 de düşman yüz geri etti. Ertesi yıl 26 Ağustos 1922 de başlayan büyük taarruz beş günde Yunan ordusunu bitirdi. Türk ordusu harbetmek ve yolsuz mesafeleri yürümek şartıyla 15 günde her gün 33 kilometre almıştı. Bu da cihan tarihinde yeni bir rekor kırıyor ve düşmana yeni ve büyük bir maraton yaptırıyordu. İ911 de başlayan İtalyan savaşından beri, 1923 yılma kadar Türkler 12 yıl durmadan çarpışmışlar ve pek yorulmuşlardı. Balkan savaşında Arnavutlar, cihan savaşında Araplar, Kurtuluş savaşında Çerkes-Abazalar topyekûn Türklüğe ihanet etmişlerdi. Cumhuriyetin ilânından sonra da Kürtler ve Zazalar yine topyekûn Türklüğe ihanet ettiler. Fakat İmparatorluğumuzu kaybettikten sonra biz ***millî*** bir devlet olarak sapasağlam kaldık.

İşte ***Çağrı*** Beğle, ***Tuğrul*** Beğin kurduğu devletin, bugün 900 yaşını dolduran devletin kısaca hikâyesi budur.

Fikir ve bilgi alanında ***Mevlâna,*** Konyalı ***Sadreddin,*** oğulları da kendi gibi bilgin olan ***Hızır Beğ Çelebi;*** şiirde ***Yunus Emre, Fuzulî, Abdülhak Hâmid;*** hekimlikte ***Hacı* Paşa;** mimarlıkta ***Sinan, Kemaleddin, Hayreddin, Davud;*** tarihçilikte ***Naimâ, Müneccimbaşı, Cevdet Paşa;*** coğrafyada ***Kâtib Çelebi*** de Türklerin bu devletinden yetişmişti. Devlete isyan edip yenilerek bilginler karşısındaki münakaşada mağlûp olduğu için kendi idam kararına imzasını atan ***Şeyh Bedreddin*** ve güdülen dava için feragat örneği gösteren ***Namık Kemal*** de bizdendi. Fakat bütün bunlara rağmen bu dokuz asırlık tarih, her şeyden önce, bir kavgalar tarihinin destanıdır.

Konya, Kayseri ve Sivastaki Selçük âbideleri, Bursa, Edirne ve Istanbuldaki Osmanlı âbideleri de birer şaheserdir. Fakat muhakkak ki Malazgirt Gök Medreseden, Niğebolu Yeşil Camiden, Muhaç Süleymaniyeden üstündür. Mimarlık eserleri, kanlarla yazılan zaferlerden sonra doğar, millet zaferden doğar, zaferle yaşar**. *Savaşıp kazanmak, soluk almak gibi bir ihtiyaçtır.***

900 yıllık tarihimizden bize iki miras kaldı: Biri atalarımızın bize bıraktığı ün ve şan ki bununla geleceğe daha inançlı ve güvenli bakıyoruz. İkincisi yabancı köleler ki müsamahamızla aramıza karışıp tamamiyle «bizden» gibi olmuşlar ve içimizde bir yara haline gelmişlerdir.

Tarihimizin en kara günlerinde kölelerin kötü rollerini görüyoruz. Güçlü ve sağlam olduğumuz zamanlarda, zafer günlerinde onlar bize hizmet ediyorlar; bizdenmiş gibi haykırıyor, sevinç gösteriyorlar. Fakat kara günler çattı mı maskeler aşağı iniyor. Siz, bu yurdun öz oğullarından dalkavuk, casus, hırsız, dolandırıcı, rüşvetçi, hain çıktığını hiç gördünüz mü?

900 yıllık devlet yaşıyor, yaşayacak. Damarlarımızda bu kan dolaştıkça, göğüslerimizde yüreğimiz vurdukça, güneşler doğup battıkça yaşayacak.

Şu veya bu millet bilgisi, tekniği, edebiyatı ile yaşayabilir. Türk milleti bunlardan fazla olarak bir şeye daha dayanıyor: Süngülere! Tarih bir tekerrür olsa da, olmasa da «yarın», «dün» leri tekrar yaşamak bizim için tarihî bir zarurettir. Çünkü ***«Mazide tarihî hakikat olan şeyler atîde de tarihî hakikat olabilirler»*** [*] Çanakkale, İnönü, Sakarya, Dumlupınar geçmişte olanların gelecekte de olabileceğine en keskin tanıklardır.

Türkiyenin 900'üncü Yıl Dönümü (1040-1940)nü ne Üniversite, ne Tarih Kurumu, ne de hiçbir teşekkül kutlulamadı. Şehnamede baştanbaşa Türk düşmanlığı yapmış olan ***Firdevsî'nin*** 1000 inci yılını kutlulamak için heyet gönderecek kadar duygulu davrandıktan sonra kendi devletimizin 900 üncü yılma karşı bu kadar kayıtsız kalmamız ne acıklıdır.

İşte ben burada bu vazifeyi yapıyorum. Yaptığım işin, yapılması gereken yanında pek küçük olduğunu bilmiyor değilim. Cihanın bu karmakarışık günlerinde, imkânsızlıkların çoğaldığı bir sırada ben, ebedî Türk ırkının fânî bir oğlu, ancak bu kadar yapabildim. Bu isi devlet ele almalı, en değerli bilginlere yazdırılan bir kitap en iyi Basımevinde, en güzel kâğıtlara harita, resim ve grafiklerle basılmalıydı. Yapılmadı. Yılın bitmek üzere olması dolayısıyla, geç kalmış olmaktan doğan bir duygu ile biraz da acele olarak yazılan bu yazıları ebedî Türkiyenin ve bütün Türk ırkının şehitlerine ithaf ediyorum. Çünkü biliyorum ki bu yurdu yaratan ve yaşatanlar her şeyden ve herkesten önce, savaşlarda toprağa düşmüş olan şehitler, yani Türklükte en büyük rütbeyi kazanmış olan kahramanlardır. Bu ithaf kitabını bitirirken, Türkiyenin ebedî bekçileri için şu mısraları yazmaktan kendimi alamıyorum:

Kılıç Arslan öldü sanma, yaşıyor bizde!

Attilâ'nın ateşi var içerimizde!

Kanije'nin gazileri daha dipdiri!

Sınırdadır Pilevne'nin kırk bin askeri!

Edirne de Şükrü Paşa bekliyor nöbet!

Dumlupınar denen şeyi bilirsin elbet!

Şehitlerden elli milyon bekçisi olan

Aşılmaz bir kayadır bu ebedî vatan!

ATSIZ

[*] Bu güzel söz Harp Akademisi Kumandanı Ali Fuat Pasa Hazretlerinindir.

ATSIZLAR